

Петька Кли́н, нальотчик

Юрій Липа

I

Злодії оповістили війну денікінській поліції в Одесі. Війну відкрити. Ніколи одесити не мали ліпшої забави.

Молдаванка, Романівка, портові околиці й інші передмістя великого (на той час майже мільйонного) міста зароїлися від невеличких груп блідих, часто в елегантних френчах мужчин. Були опоясані биндами набоїв і мали рушниці, хоч звикли частіше уживати револьверів. Усадовилися в амбразурах вікон, в піддашах, в брамах, за колонками ґанків, за пнями акацій (більшість акацій була вже зрубана під час революції!) і зустрічали раптовим скаженим обстрілом неспівиміливі відділи денікінської поліції з великими бляхами на каплоухих картузах і довгих, як спідниця, чорних шинелях. Казали, що злодії мали опанувати місто і раз назавжди розгромити його. А може, і встановити в місті свою владу.

Цього було забагато і для безталанної адміністрації денікінців: кількатисячним відділам поліції, набраної з утікачів з цілої України та з кількох чисто російських формацій, наказано було оточити непокірні передмістя (де по заході сонця взагалі боялися показуватись золоті наплечники) і, крок за кроком посуваючися, очистити від непевних елементів.

Відділи поліції зустріли кулемети і вогонь добре зорганізованих партизанів. Певна владна пиха запанувала між злодіями від кільканадцяти останніх місяців: вони використовували місто, поділивши його на ділянки, стрижуци міщан регулярно, як стадо овець. Серед тисяч "блатяків" найбільше вирізнялася і верховодила група "нальотчиків", що працювали майже без помічників, входячи з револьвером до помешкання і відбираючи все цінне від його переляканих мешканців. До тисячі нальотів відбувалося протягом однієї ночі. Підпільна тоді більшовицька партія трактувала з нальотчиками про поділ влади на випадок повстання проти білих, — і злодії вимагали на випадок повстання права мати своїх представників у комісаріатах поліції. Упорядчики більших філантропійних концертів просили в газетах п. п. злодіїв не ограбовувати осіб, що мають квитки з того концерту, — і громадяни сміливо йшли на такі концерти, бо в ту ніч запізнілих прохожих навіть без квитка не ограбовувано.

І тепер, стріляючи в зненавиджених "фараонів"-поліціантів, злодії кидали в павзах найдотепніші кпини і глузування. Поліція втратила свій авторитет після того, як перелякана і жаліслива почала ходити громадно з червоними прапорами і дозволила роз'юшеним юрбам убивати, як зайців, своїх агентів, старшин і підстаршин.

Злодії мали також симпатію серед населення, навіть часто серед пограбованих: бо виявляли часом більше шляхетності і доброго серця, як т. зв. ідейні армії. Про нальотчиків оповідано легенди, співано пісні, імена видатніших у всіх були на устах.

Коло одного з невеличких залізничних містків, легко киненого над брудною

вулицею передмістя, кипів бій. Поліція уклалася за невисокими барикадами на одному кінці мосту; на другім, перескакуючи з місця на місце, ховаючися за балки і залізні виступи, метушилися злодії. Ініціатива наступу була в їх руках. Вони цупко тримали в шорах пасивний настрій, не даючи їй голови висунути поліціантам. Командував злодіями легкими покриками й погрозами малий в'юнкий чоловічок кріпкої будови і смуглявий з лица.

Найогидніші лайки цідив він крізь зуби, але лице мав завжди спокійне на танцюрному тілі. Кожний шарпливий рух проводиря додавав відваги злодіям: їх сірі постави, що зручно цілили й ховалися, все зближуючись, здавалося, змусять тяжких поліцаїв до втечі, ганебної й безповоротної. Зі сторони поліцаїв вистріли все рідшали.

Малий отаманчик злодіїв витягнув свій револьвер, готуючися до останнього рішучого заклику, коли з-над барикад виглянуло темне око Максима і кулемет затахкав просто в лице остовпілим злодіям.

Батажок злодіїв скочив на бік і розглянувся: його жовніри розпорснулися на мості, як сірі кульки ртуті, декотрі падали і волоклися, труп одного завис на поруччах, перехилився, незграбно зсунувся нижче, аж полетів на дно сірої вулиці. Більшість злодіїв відхлюпнула назад, велика хвиля жаху понесла їх на своєму гребені.

— Стать, стать фартові, а то пришию, — різким, тонким від обурення голосом крикнув він — стать фартові! — гукав далі, на переміну цілючи то в одного, то в другого, обернувшись плечима до кулемету, завзятий, із жеврійними жовтими очима.

Злодії спинилися з дивним виразом вагання на лицах. Кулі ляскотіли далі, але їм наказував сам Петька Кли́н.

— Стать, стать фартові, а то пришию, — різким тоном, що підвладні ждуть на місці, але не йдуть за ним, знав тепер, або він упаде і вони розтечуться, або переможе і згнітить відразу прокляті чорні шинелі з кулеметами. І, йдучи наперед, Петька Кли́н витягнув з-за паса дві ручні гранати і механічно приготував їх до вибуху, увесь час ідучи рівним кроком, як сновида, дошками мосту. Кулемет лютував як скажений, безхмарне небо синіло немилосердною синню. З одного боку дивилися на Кли́на його товариші, з другого — поліцаї, а він вийшов майже на середину мосту. Нараз якась куля вцілила його в бедро, і він, ойкнувши, упав на коліна. Крик болю десятикратно сильніший відізвався з боку злодіїв, поліцаї, стріляючи, встали з-за барикад майже в увесь зріст. Тоді, ранений, чуючи, що слабне, Петька Кли́н кинув обидві гранати в ненависну живу істоту, в кулемет.

Його очі були вже мутні, але він усе ж чув, як вибухнула одна граната, як за нею пішла скринька з набоями поліцаїв, і відізвалася з долу, з вулиці друга граната. Чув ще радісні вигуки своїх співбойовиків.

Кілька товаришів підбігло до Петьки і забралися до його рани. Куля пройшла стегно, утворивши малий отвір і велику кратерувату рану, вилету на передній частині тіла.

— Петька, тебе ранили ззаду, — гукнув дехто схвильований і додав непевно: — В тебе стріляв хтось з наших.

— Я знаю хто, — відповів Петька Кли́н блідий, і хоч не знав, хто стрілив, але, прагнучи зістатись провідником до кінця, додав: — Я піймаю його ще .

Петька спробував сісти, але застогнав і схилився зомлілий, поклавши голову на чорній рейці.

II.

Це була, здається, єдина правдива перемога, що її "блатні" мали над "фараонами", єдиний факт, коли "фараони" втікали панічно. Як нагло почалася та своєрідна війна, так нагло і скінчилася. Тіні злодіїв з револьверами і гвинтівками розтанули в сутінках жовтавих домів і льохів одеських передмість, поховалися в розгалужених катакомбах. Це був звичайний нальот, тільки на широку скалю: нальот десяти тисяч злодіїв.

Петька Кли́н ранений не лежав довго. Не знищили його свого часу кілька літ каторги, не знищила його й рана.

Тим часом денікинці віддали Одесу большевикам.

На Молдаванці кіно "Уранія" функціонувало вже від четвертої, зима дев'ятнадцятого року була тепла в Одесі, і двері кіна були широко відчинені: крізь двері виливалося на вулицю триндикання струнного оркестру і голосний регіт і свист глядачів. Господар кіна і двоє молодих височенних його помічників стояли коло дверей уважні й рішучі: міг, кулаками прокладаючи собі дорогу, безплатно увійти непевний понурливець, могла сама шановна публічність, незадоволена фільмом, з оглушливим риком, забравши крісла з кіна, посунути лавою на вулицю.

Оподалік під найбільшою лямпою став Петька Кли́н, широко розставивши ноги. Рана його гоїлася: він ходив уже "на грубе діло". Ліву руку тримав у кишені, правою взявши ґраційно ножичок, як перо, довбав ним у зубах на доказ, що сьогодні мав пишну вечерю. Довбав і звисока відповідав на привітання товаришів і адораторів.

Останній акт скінчився, чорна юрба людей розлилася. Показавши себе і оглянувши інших, Петька Кли́н повагом попростував вздовж вулиці, блискучої в поливі проміння повного місяця. Ішов колихаючись, ситий і задоволений.

З якогось закутного шиночку в підвалі п'яні голоси виплескували слова задирливої пісеньки про нього ж, Петьку Кли́на:

... Драстуй, Петько Кли́н. Де Бог тебе несе?..

Все мертвіші квартали міста переходив він, облитий місяцем, і старався іти так, щоб його тінь зливалася з тінню низьких домків. Нараз насторожився, озирнувся і в цей же мент самі ноги понесли його: Петька Кли́н біг легко, він летів, як кинений камінь, за ним майже без звуку скакали шість-сім тіней. В руках одної з чорних постатей, озирнувшись, побачив Петька срібну блискавку ножа і не придивлявся більше.

Кожне передмістя ненавиділо інше, кожний, скажім, долішній кут Кривої Балки ненавидів горішній кут; для найжорстокіших битв не було писано кодексів і правил. Коли кілька духовитих "парнів" чи "хлопців" уночі зустріли "чужака", вони не гаяли часу на розмови, — до розмов були фінські ножі.

Петька пізнав кількох, це були люди готові вбити просто для забави, люди, що

невисоко стояли в злочинській ієрархії, де для чільніших потрібний розум і зручна, талановита воля. Це були звичайні збіри, під'юджені кимсь. І Петька чув за спиною їх глухаві, придушені прокляття. Коло рамена Петьки свиснув ніж і впав із дзенькотом. Петька відскочив набік задиханий, він не мав більше сил і ліва нога його боліла і наливалася олив'яною тяжкістю. Він крикнув, біжучи, з викривленим болісно видом і, чуючи тільки тяжке сапання своїх переслідників, свиснув в два пальці різко і завзято. Та ніхто з його "шпани", з його прихильників не був у близькості.

Петька Клин побіг ще трохи і станув, тримаючи в руках ніж.

За ним бігло лишень трьох, з них один широкоплечий, випередивши своїх, зблизився до Петьки в кілька скоків, замахнувся, не влучив і впав з блюзнірствами на устах, упав як скошений, довгий, нерухомий.

Петька знову знявся бігти.

Цю частину міста, де вони тепер бігли, він знав якнайкраще. Відчинена брама і сад за парканом манили його; він перемахнув паркан і перед тим, як зникнути в спасенній зеленій тиші і темряві, — оглянувся.

Кількадесят кроків від нього були троє, що лаялися і грозили йому, трохи далі двоє нагнулося над раненим, з підколених грудей його виривався свист, а він, запінений кривавою піною, хрипів: "Чекай, я ж тебе достану!" Десь далеко біг мовчки один відсталий.

Вроджене почуття театральності Петьки перемогло в цю хвилину страх, — він зіп'явся над парканом, щоб кинути їм кілька насмішок, аж раптом червоним огником блиснув револьвер у одного з переслідників, стрілив і другий, Петька зник як маріонетка, потягнена за шнурок.

В темряві великого садка здивування огорнуло його: вони стріляли в нього, це не була звичайна бійка, герць, комусь залежало на забиттю його.

III.

Більшовики мали різні рецепти для показання, що авторитет влади не згинув остаточно і що на романтичну озвірілість населення у них знайдеться обрахована озвірілість череззвичайки. Розстріли були акомпанементом до найбезглуздіших наказів. Тим більше до наказів мобілізаційних.

Злочинські квартали вони зуміли прибрати сяк-так до рук: недарма стільки злочинських "богів" і "шармачів" були їх комісарами.

Під впливом переконувальних розстрілами і агітацією за "найсправжнішим урядом пролетаріату" посунули й передмістя на заклик і утворили кілька спеціальних полків імені котрогось з визначніших червоних. А 1-й "комуністический" полк складався виключно із злочинців. Серед них був і Петька Клин, потягнений загальним рухом.

Це була провесна двадцятого року, коли полк мав вирушати в поле. Збірним пунктом цього полку був головний двірець Одеси, і жоден полк не вирушив так мальовничо.

Злочинці винайняли усіх ліпших візників, яких могли знайти, і вирушили на двірець гусаком: фіакр за фіакром. В кожному повозі сидів новоспечений комуністичний герой,

маючи поруч для потіхи серця якусь Соню або Шуру. Були п'яні цілковито, співали своїх злодійських пісень, де порівнювали злодіїв з цитринами в липовій алеї, і грали на ручних гармоніях.

З таким же веселим гамором вирушили вони, попрощавшись з усіма і вислухавши кільканадцять комісарських промов.

Одеса-Головна лежить, як відомо, в середині міста і потяг спиняється ще кілька разів на менших станціях Одеси.

Коли військові теплушки станули по годині їзди на станції Одеса-Товарова, хміль почав опускати голову Петьки Клина і отверезений він виглянув крізь двері. Неспокійна, галаслива й весела Одеса промовляла до нього кожним домом, кожним камінцем і сильетками прохожих. З старого базару, Петька бачив, вертали пташниці з голубами, з курми, вбрані в оранжеві, блакитні і фіолетові шалі, дикі селяни-каменярі йшли юрбою до Нерубайська, білі від пороху, як дияволи летіли на порожніх бендюгах стрімкими вулицями бендюжники, зморщені німці-колоністи в сірих кашкетах везли поволеньки вино на продаж, коло тору стала юрба сапальниць з Дальника, кріпких, насмішкуватих, високогрудих, у червоних і жовтих хустках.

Звіявся вітер, і Петька втягнув в себе запах моря, смоли і в'яленої риби. Море обізвалося до нього здалека. Море, найгарніше, найславніше і наймогутніше, над котрим Петька виріс, ловлячи рибу на прожиток самоловом, печеруючи мідії й раки, купаючися в сонці, солоній воді і сваволі. Від моря і повстала його любов до барвистості і різноманітності. Петька Клин глянув на подібні до себе постаті товаришів у заялзених, зелених сорочинах, на підлу зовнішню однаковість, — страх охопив його за своє будуче і нараз, усміхаючись жовтими очима, заспівав він про надзвичайного злодія-бога, котрому перед судом однаково, скільки зарізає і вбив, та не однаково йому, що товариші його без нього на волі будуть тепер красти й грабувати.

Потім, сплюнувши і вилаявши осоловілих товаришів, здер із себе жовнірське лахміття з відзнаками, зручно вискочив з теплушки, підбіг трохи, зробив кілька сороміцьких рухів у бік повільного потягу і впірнув між жовті дома.

Вістка про втечу Петьки Клина розповсюдилася серед злодіїв, і хміль почав покидати їх, а ненависть до офіційної влади взяла гору над страхом перед розстрілами. Злодії пішли за прикладом Петьки.

Коли поїзд дошкутильгав врешті до Одеси-Застави, від 1-го "комуністичного" полку зісталася з семисот тільки сімнадцять жовнірів і то тільки тому, що вони, упившись непробудно, нікуди втікати не могли.

Одеса голодна і холодна сміялася з цієї історії.

IV

Більшовицька влада, ображена в своїх амбіціях, постановила помститися. Лукавства і сприту їй не бракувало. За кілька місяців доп'яла свого.

Колишніх жовнірів 1-го комуністичного полку ловлено всіма способами. Одних зловлено без клопоту, бо злодії, ошукавши більшовиків і висміявши їх, забули про них швидко і основно. Других зловлено по довшому попередньому висліджуванні. Петька

укривався довго і клявся, що не дасться живим, однак його піймали сонного в його укриванці і, побивши тяжко за спробу втекти, привели, як і всіх, до портового військового комісаріату.

Там уже було кілька сот його товаришів. Дехто сидів мовчазливо, думаючи про близький свій розстріл за дезерцію, а більшість ревіла безжурних пісень, дехто навіть мав з собою трохи самогону. Що мали з ними робити, того ніхто не знав.

Врешті мертволиці китайці загнали їх багнетами до величезної берлини на збіжжя. Чорнявий комісар вже тепер без пафосу, дивлячися, прочитав їм розпорядження, що вони, як дезертири, мають бути відставлені до диспозиції військової влади в Севастополі. Скінчивши, махнув рукою і, попихані багнетами китайців, арештовані влилися довгими пасмами в чорне нутро берлини.

Над їх головами заригловано люки, за кілька хвилин малий пароплавчик-катер потягнув дебели й широку берлину далі й далі за мол і маяк одеський, вздовж Аркадійського берега, аж в кінці берлина заколихалася на хвилях відкритого моря. На небі пливли олив'яні хмари, між ними і хвилями шугали мовчазливі чайки.

В середині берлини було спочатку тихо, аж обізвалося кілька голосів злісних, тривожних:

— Ломи, братця! Чи ж нам погибати?

Потім заговорили інші, вкінці майже з усіх уст вирвався рик злоби і відчаю.

Душність, що все збільшувалася, побуджувала майже до шаленства: сотні рук били в стіни, в стелю й дно берлини, аж поки знайшли слабе місце: люки берлини почали підноситися помірно й опадати, поволі вигиналися засуви; ззовні видавалось: берлина віддихає, як велика жаба. Вкінці вигнуті риглі і великі замки заломилися, трісли дошки дверей і в'язні вискочили на поміст.

Попереду всіх із потовченими до крові кулаками, як розлючене звіря, вискочив Петька Клин, плигнув по-котячому і станув. Ніде на облавках не було видно ні сторожі, ні взагалі людини.

Петька підбіг до краю берлини: ген-ген далеко втікав, попихкуючи димом, катер. На обрію стало якесь судно. А довкола фіолетилося море, накрите сірим обрешканим небом. Неспокій в'язнів перейшов раптом у певність, що їх хочуть віддати смерті з голоду. Лайки, змішані з сльозами безсилості, посилали в'язні навздогін катерові, що зникав. І чим меншою робилася плямка-сильветка пароплавчика, тим істеричніше кляли й плакали в'язні.

Петька Клин мовчав, його невелика постать напружилася, він дивився в інший бік і, здавалося, нюшив повітря.

Сильветка іншого корабля видалася знайомою: Петька надвереджував зір, приглядаючися йому. Тим часом корабель, зловісний і сірий, виконував якісь еволюції, аж блиснула золота риска в хмарці білого диму над його бортами і гук стрілу розпанахав простір.

— Це "Алмаз" у нас стріляє, братухи! — повернувся Петька до змовклих товаришів і додав: — Тепер, мабуть, смерть на нас приходить.

Коли ще можна було мати сумнів при першій невдалій стрілі, то при другій відламки злісно плюснули навколо берлини. Справа була ясна: "Алмаз", крейсер військовий, мав з наказу більшовиків затопити берлину дезертирів.

На помості берлини знялася галаслива й безпорадна метушня. Дехто сподівався ще врятуватися — мовляв — не влучать, дехто готувався до скоку в воду, не знаючи, в котрий бік плисти, дехто вився з безсилості, не вміючи плавати, не знаючи, що робити.

Один Петька Клин, сівши на поруччя, здавалося, закаменів: де і як далеко є вони від берега, це єдине панувало в його мислі. Одначе мла не давала побачити йому берега, а як довго провадив їх берлину катер, не міг він облічити в заперті.

В той час хтось упав йому до ніг, обвивши його коліна руками.

— Петька! — мову його переливали схлипування. — Петька, прости мене, товаришу! Перед смертю прости мій гріх! Прости, — однаково всі тут загинемо! То я в тебе стріляв на мості на Мельниціях, то я намовляв людей, щоб тебе вбили, коли ти вертався з "Уранії", то я тепер "махалок" навів на тебе сонного!

Білявий, з білими віями і бровами, переляканий, зворушений близькою смертю, слинявив слова молодий товариш Петьки — злодій тупий і мстивий — Васька Мацан. Він часто сидів по тюрмах, старші злодії висміювали його згорблену постать і голову, втягнену в плечі.

— Ти, Юдо! — спокійно сказав Петька, дивлячись на нього згори. Ти, — і додав найпрезирливішу лайку, яку знав. — За що ж ти хотів мене вбити?

"Алмаз" знов стрілив і знов схибив. Стоп води звівся і впав на берлину.

— Фартовий — ти дуже вдачний, усе тобі, як із рукава сиплеться: тебе всі хвалять, тебе дівчата люблять, про тебе пісню склали, — скимлив безбровий, зіщулюючись від гуркоту вибуху й погляду Петьки. — Я хотів, щоб і про мене знали й співали, я теж... тепер, прости, Петька, — і так усі згинемо.

— Ти... — з огидою буркнув Петька і звівся, як під ударом бича; його сильне і зграбне тіло не хотіло гинути, а згадка про пісню додала йому віри в себе.

— Ти... — і він відіпхнув ногою Мацана, відіпхнув, не дивлячись, не маючи часу на лютість; очі Петьки блищали, і хода прибрала ціхи котячої звинності і вовчої жорстокості. Уже йдучи, скинув з себе зайве убрання, черевики і, не задумуючись, не спиняючись, кинувся в море.

Випірнув, порснув і поплив, не вибираючи напрямку, інстинктивно, рішучо і швидко.

Інстинкт не ошукав його, за годину Петька побачив силуету стрункої Генуезької башти на Золотому березі, де темніли кипариси і туї, де блакитніли і білили дахи віл, де, впавши на золотий пісок між червоними скелями, можна солодко думати про існування.

Злодій лежав змучений. "О Марі, о Марі"! співав над ним неаполітанську пісеньку чистий жіночий голос і тужно гримів клявір у близькій віллі.

Крейсер "Алмаз" вистрілив ще кілька разів. Революційні гарматчики не є блискучі, але й вони можуть при кінці влучити. З пробитим боком, ушкодженим середнім помостом, берлина зачерпнула води, одначе не втонула. Тоді останні постріли рознесли

її нестеменно на кавалки.

V.

Раз перебута велика небезпека дає здоровим людям відчувати світ стократно уяскравленим. Петька чув у собі силу непомірну, і зухвалість його не мала границь. Це був апогей його злочинської романтики. Він остаточно вибрав за свій фах нальотництво і тут у винахідливості і відвазі перевищив своїх попередників.

Одночасно всі вчинки Петьки прибрали відтінь мальовничості; оточення від нього чекало гри, і він давав ту гру цілою істотою в час небезпеки і в час відпочинку.

Він почував себе навіть поетом. Коли гармонія грала фруктовий танець або інші злочинські куплети, завзято і різко виспівував він рядки про вчасні удатні виправи і хвалився своєю здобиччю, притоптуючи з поважним обличчям у колі цікавих слухачів.

Одного разу під час такого танцю здалось йому, що в віддалі кільканадцяти кроків з'явилася згорблена постать Мацана.

— Стій, Васько! — з радісною злобою викрикнув Клин і, коли той не послухав, підніс з землі червоний, як кров, уламок граніту і кинув услід постаті.

Незнайомий обернувся, — ні, то не був Васька Мацан!

Налети Петьки були кпинами з більшовицьких інституцій порядку. За його голову визначили велику грошову премію; на нього полювали і більшовицькі патрулі, і навіть не більшовики, щоб дістати нагороду. А він, сполучуючи нерозумну недбайливість про власну безпеку із дотепними хитрощами, вислизувався з рук переслідників.

Остання пригода Петьки Клина сталася на вулиці Болгарській, оспіваній у багатьох злочинських піснях. Болгарська належала тоді до району діяльності Петьки.

В глуху ніч запалився одноповерховий будинок, запалився здолу, як величезне огнище, гургочучи вогнем і пахкаючи димом і сажею. Води не було тоді в Одесі: водотяг не давав води з Дністра, і вогневики, розбиваючи гаками і сокирами сусідні дерев'яні прибудівлі, на спосіб московитський, ліквідували пожежу. Дім мав згоріти. Відділ міліції став довкола, не пускаючи цікавих мешканців близько до пожежі. Заводила купка погорільців у білизні.

В той час з'явилася в вікні першого поверху чорна, зручна і розважна постать із невеликою торбиною за пасом. Постать зробила маєстатичний рух привіту для юрби на долі.

— Це Петька Клин! — закричали голоси звідти. — Драстуй, Петько Клин!

Міліція і патрулі червоноармійців, що наблизилися, не надумуючися, дали безладну сальву до силуетки злочинського героя.

Петька Клин зник, але знов з'явився в вікні на коротко, щоб показати юрбі, що йому нічого не сталося. Рев радості і хвали був йому відповіддю і не вмовкав довго, хоч Петька зник у глибині покоїв.

Невідомо, чи він сам підпалив цей старий дерев'яний дім, чи з'явився на пожежу, щоб "купити" дещо для себе? Може, його кликало видовище і подив юрби? В кожному разі він чув на долі клекотіння сотень здивованих голосів, і це була найсолодша музика для нього. В покоях було повно диму, але Петька, не зачепивши ані крісла, ступав

м'яко, зручно вилущував найцінніше і кидав у торбину. Ще кілька хвиль, і він мав замір через горище дістатися на дах, а звідти на інші і зникнути.

Жовніри перестали стріляти і хмуро дивилися в огонь і дим, подразнені лайками і кпинами зраділої юрби. Вкінці офіцер патруля, порозмовлявши стиха з начальником міліціантів, звернувся до патруля з окликом:

— Струнко! Хто хоче йти на охотника ловити Петьку Клина, — і згадав про грошову нагороду й службове підвищення, — нехай виступить наперед.

Ні один із жовнів не виступив: всі мовчки дивилися, як огонь, знищивши двері партеру і вікна, лизав перший поверх.

— То ти підеш, — коротко сказав офіцер на першого з ряду жовнів, високого пранцюватого руданя. Той виступив блідий, скинув шинелю і, не зводячи очей з дверей в огні, пішов просто на них, як лунатик. Дерево шипіло, тріщали зруби, полум'я відбивалося на мідяних касках огневиків. Одначе ледве рудань вступив до челюстей дверей, як велика балка, іскрячися в диму дрібним полумінням, упала на нещасливого, роздроблюючи йому череп. Убрання його згоріло відразу; звуглена чорна шкіра шкварчала і лупалася, виказуючи червоні м'язи. Руки і ноги почали корчитися. М'язи живота і хрящі ребер перепалилися, почали розпадатися суглоби. Жінки в юрбі зойкали.

Офіцер стояв, нічого не кажучи, біля застиглих у напруженні жовнів, — і цим разом Петьці видно судилося звійнути.

Тоді, мов опанований шалом, із навіженим обличчям продерся крізь ряди міліції невисокий блондин і став поред офіцером.

— Я достану Петьку Клина! — гукнув він, а його білі вії тремтіли і безбарвне, зм'яте лице було повне змісту, змісту найглибшої, бо майже безпричинної ненависті.

Офіцер повторив йому слова про нагороду і дав револьвер. Мацан (бо це був він) не взяв нічого, він зміряв вправним оком в огні будинок і нараз, кинувшись вперед, як голодне звіря, почав видряпуватися по ринвах і рухах на дах дому. Гаряче залізо пекло йому руки, ринви не раз відламувалися під його тягарем, але він ліз уперто і зближувався до цілі.

Юрби замовкли. По правім і по лівім боці стояли сотні людей, залюднивши довгу вулицю.

Вкінці Мацан став на даху, однак усі мовчали, вдивляючися в його силуету. Начальник патрулю взяв папіроску, постукавши нею об металеву папіросницю.

Майже одночасно з трохи розгубленою силуетою Мацана випірнула друга силуета, звинна, рішуча, напружена. Випірнула, поклала награбовані речі, і два вороги кинулися один на одного. Не билися на ножі: душили один одного, дряпали кігтями, кусали оскаженіло і сліпо. На долі сотні голів колихалися до танку їх боротьби. Офіцер як став із незапаленою папіроскою, так і зостався стояти.

Петька Клин був трохи менший від свого противника, але жорстокість, радше якась право на жорстокість сповнювали радістю усе його тіло. Він чув, що його ворог слабне, і з прокляттями без сенсу й розуміння тягнув Мацана на край даху.

Там і зависли вони, дві чорні постаті, облиті червоною загравою, безлиці і нелюдські, часом показуючи білі немилосердні ікли.

Мацан упав. Петька гнітив його груди коліном, душність відбирала покопаному чуття, — сліпий, глухий і безпам'ятний полетів він на діл, на балки і дошки в полум'ї.

Ніхто не стріляв у Петьку, коли він тяжко звівся на ноги, і хисткою ногою ступив кілька кроків на даху. Він був утомлений і то не так боротьбою, як замахом на його славу, замахом безустанним, терпеливим і лютим. Васька Мацан занадто переслідував Петьку, щоб можна було так легко повірити в смерть Васьки. Петька Клин ступив ще кілька кроків, завагався і знов пішов на край даху.

І то було початком його кінця. Він глянув униз, де лежало тіло задушеного Васьки, дим клубами обтулив його і Петька захитався, усміхнувся блідо до юрби на долі і стратив рівновагу. Тільки це, а не кулі, котрі свистіли довкола нього, змусило його скочити на діл.

Він упав, але звівся відразу: його попалення були незначні. Петька Клин побіг і був відразу оточений жовнірами.

І відразу спокій запанував у цьому хороброму і злочинному сотворінню. Нальотчик Петька Клин знав, що його чекає. Нальотчики, піймані на місці, мають бути розстріляні.

З офіцером говорив презирливо і безпardonно. На питання: Де його спільники?— показав широким жестом на юрбу направо, а потім наліво від себе. На питання про прізвища спільників засміявся і нічого не сказав.

А втім, і сам офіцер поспішав: справа була для нього також ясна.

Зробивши кілька нотаток у себе в записнику, що за той час Петька весело й помпатично перегукувався з приятелями й товаришами, офіцер скомандував жовнірам відсунути юрбу направо й наліво. Юрба розсунулася, як при театральній виставі, і утворила широкий коридор, даючи місце Петьці коло муру насупроти пожарища. Міліціонери оточили ланцюгом звільнене місце, жовніри стали в дворяді лице в лице з самотнім Петькою Клином — що трохи шкутильгав. Між ним і жовнірами вийшов офіцер, сухо і з поспіхом прочитав присуд на смерть за нальотництво і ворогування з пролетарським урядом. Скінчивши читання, хотів відійти на бік і дати знак до стріляння, але Петька Клин з тим самим своїм згїрдливим і театральним усміхом попросив дозволу від офіцера заспівати своє "останнє танго".

Тривога перебігла лицем офіцера, чи це не є нова хитрість Петьки Клина, але розглянувшись направо й наліво, дозволив Петьці кивненням голови. Своїм жовнірам, одначе, дав наказ узяти Петьку на приціл.

Тоді Петька почав співати свою останню пісню. Співав різким фальцетом, як завжди трохи глумливо усміхаючися й ілюструючи свій спів рухами рук. Співав припертий до муру, на нього дивилися немигаючі дула двадцяти чотирьох рушниць, цікаво приглядався трохи згорблений офіцер, не без співчуття і пошани, як відважні на відважного, дивилися збоку міліціанти з багнетами на рушницях, а з юрби праворуч і ліворуч виривалися зойки, зітхання і плачі, але зрідка, бо люди хотіли слухати.

Петька оповідав про свої пригоди на морі, де він їздив на торговельнім судні, оповідав дешевими римами і з пафосом про кількість убивств, котрі поповнив, і здавалося, виростав червоно освітлений пожарищем, а металеві шоломи огневиків всі були звернені в його бік, нерухомі і блискучі.

Оповідав Петька про те, як зрадливо хотів його вбити товариш, і про те, як він переміг його в чесній борні, а рушниці в руках жовнірів почали злегка дрижати, певне, від втоми.

Вкінці заспівав Петька про свою власну смерть і фальшивим фальцетом у тужній мелодії старався передати, як глибоко він

"... попід стіною

Співає своє останнє танго!"

По цих словах ударила команда:

— Огонь!

Петька Клиш не впав, хоч гримаса болю змінила його лице: він упав лише по другій сальві, а жовніри дали сальву ще втретє до бездушних останків людини.